

REPRODUKČNÍ PLÁNY MLADÝCH MUŽŮ V ČR¹⁾

Renáta Kyzlinková²⁾ – Anna Štastná³⁾

REPRODUCTIVE PLANS OF YOUNG MEN IN THE CZECH REPUBLIC

Abstract

The paper discusses the circumstances and structural conditions of the male transition between childlessness and the first child based on an extensive sample survey 'Životní a pracovní dráhy 2010' (Life and Work Trajectories 2010). The analysis revealed that the chances that a man plans children in his life is significantly influenced particularly by his level of education, partner history and his views on the value of having children in life. Men with a university education who have a partner and believe that a life without children cannot be as fulfilling as a life with children were shown to have the highest chances of having children in the future.

Keywords: fatherhood, male fertility, logistic regression, reproductive plans, childlessness

Demografie, 2016, 58: 111–128

ÚVOD

Postavení otců a jejich role v rámci soukromého prostoru rodinné jednotky a veřejného prostoru reprezentovaného trhem práce je předmětem výzkumu řady sociologických šetření v ČR (např. výzkumy VÚPSV⁴⁾ a SoÚ AV ČR⁵⁾). Na druhou stranu demografické souvislosti mužské prokreace jsou v analýzách plodnosti ČR často ignorovány a reprodukce, její časování a okolnosti, které k rozhodování, zda se stát rodičem, vedou, jsou zkoumány zpravidla pouze z ženské perspektivy. Studium determinant a časování mužské plodnosti bylo dlouho opomíjeno i světovými demografií a sociologií.

Zvýšená pozornost začala být otcům věnována přibližně v posledních třech dekadách minulého století, kdy se v západní Evropě a USA⁶⁾ začal prosazovat trend tzv. „nového otcovství“⁷⁾ (Lewis, 1986; Lupton – Barclay, 1997; Singly, 2000; Clarke – Popay, 1998) a kdy bylo zřejmé, že dochází ke změně, respektive k novému utváření otcovské role, a to jak ve vztahu k dítěti, tak vzhledem k partnerce. Nový diskurs tedy již nepředpokládá tradiční rozdělení rolí v rodině s otcem, který plní pouze funkci živitele a relativně odtaziť autority, ale otce, který má vůči svému dítěti daleko méně hierarchizované postavení a otce, který se významně

1) Text vznikl v rámci projektu „Otcovství a mateřství v kontextech trhu práce a sociální politiky“ (GA ČR, reg. č. 15-14736S).

2) Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., kontakt: renata.kyzlinkova@vupsv.cz.

3) Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., kontakt: anna.stastna@vupsv.cz.

4) Např. projekty „Rodina, zaměstnání, vzdělání“, „Půl na půl – rovné příležitosti žen a mužů“.

5) Např. projekty „Změny v uspořádání genderových rolí v rodině: participace v rodině a domácnosti po návratu muže z rodičovské dovolené zpět do práce“, „Souvislosti proměn pracovního trhu a forem soukromého, rodinného a partnerského života v české společnosti“, „Rodičovství po partnerském rozchodu – rodičovské role a identity rozvedených matek a otců“.

6) V USA The National Institute for Child Health and Human Development (NICHD) realizoval v letech 2005–2012 rozsáhlý projekt na téma Transition to Fatherhood, do kterého bylo zapojeno mnoho odborníků různých vědních disciplín.

7) „Nové otcovství“ předpokládá aktivní účast otců na výchově dětí již od raného věku. Otec by měl sehrát roli průvodce a trenéra, který dítěti pomáhá rozvinout jeho osobnost a nalézt nejlepší způsob sebeuskutečnění (Singly, 2000 in Radimská, R. 2002)

podílí na péči o dítě, na jeho výchově. Navíc je tzv. „nový otec“ vnímavý a pozorný vůči potřebám dítěte a poskytuje dítěti pozitivní emoční podporu.

Mužská plodnost jako ukazatel reprodukčního chování byla v České republice zevrubněji studována pouze v letech 2011–2013 v rámci projektu GAČR⁸⁾ „Reprodukční chování mužů“ (viz např. *Rabušic – Chromková Manea*, 2011). Výsledky tohoto projektu však z důvodu retrospektivní povahy výzkumu na populaci mužů 40–55 let nenabízejí základní pohled na problematiku časování mužské plodnosti, zejména pokud jde o časování tranzice z bezdětného stavu k rodičovství. Ačkoliv byl výzkum Rabušice a Chromkové Maney věnován mimo jiné i tématu bezdětnosti, chybí zde strukturální pohled na její případné determinanty. Tyto mezery si klade, díky možnosti využít data zahrnující také muže v mladém věku, alespoň částečně za cíl vyplnit tento příspěvek.

Přestože se příspěvek primárně soustředí na reprodukční plánování současné mladé generace mužů, je vhodné nejprve stručně uvést kontext reprodukčního chování mužské populace a jeho vývoj v čase. Výrazné změny reprodukčního chování v České republice od 90. let 20. století, které jsou podrobně popsány z hlediska ženské populace za využití dat přirozené měny (např. *Sobotka et al.*, 2008; *Rychtaříková*, 2010; *Hamplová – Rychtaříková – Pikálková*, 2004) je totiž možné, s pomocí dat výběrových šetření,⁹⁾ doložit také u mužů.

Hlavním projevem změn reprodukčního chování je vedle omezení počtu dětí v rodině odklad jejich narození do vyššího věku. V ČR byl pokles úrovně plodnosti a posun její realizace do vyššího věku ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi neobvykle rychlý. Mezi roky 1990 a 2005 se zvýšil průměrný věk rodiček o čtyři roky na 26,6 při narození prvního dítěte a na 28,6 let celkově (*Zeman*, 2006). V roce 2014 byl průměrný věk matek již 29,9 při narození dítěte a 28,1 při narození prvního dítěte (*ČSÚ*, 2015).

Obdobně jako u žen proběhla transformace reprodukčního chování mužů z hlediska výrazné změny jejího časování především v generacích 70. let. Graf 1 znázorňuje přechod k rodičovství pro poválečné generace mužů spočítaný metodami analýzy přežití (konkrétně metodou Kaplan-Meier). Zatímco muži narození do poloviny 60. let vykazují obdobný model přechodu k rodičovství a modální věk narození 1. dítěte se pohybuje v rozmezí 26,0–26,7 let, v generaci 1970–74 dosahuje modální věk již 30,5 roku. U generace 1975–79 pravděpodobně přesáhne věk 35 let, přesně však z dat zatím nejde určit, neboť v době šetření (tj. 2008) v této generaci více než polovina mužů zůstávala bezdětná.

Zajímavé je, že reprodukční chování se pravděpodobně začalo rozrůžňovat již mezi muži v generaci 1965–69, neboť v mladším věku probíhalo časování otcovství obdobně jako ve starších generacích (10 % mužů bylo otci před dosažením 22. roku věku, shodně jako v generacích 1945–64), modální věk však již na rozdíl od starších generací narostl na 27,4 let. To znamená, že muži, kteří se nestali rodiči ještě před rokem 1990 dle starého reprodukčního režimu, začali otcovství v nových společenských poměrech odkládat. Odpovídá to například také zjištěnému bimodálnímu rozložení intenzity plodnosti 1. pořadí¹⁰⁾ u žen z generací 1970–74, které ukazuje, že mnoho žen z těchto generací se stalo matkami ještě podle modelu typického pro socialistické období, avšak ženy, které byly při změně společenských podmínek ještě bezdětné, přerušily tento původně nastavený kurz časné generacioní plodnosti a odložily narození svého prvního dítěte do vyššího věku (*Sobotka et al.*, 2008: 416).

Spolu s koncentrací na dvoudětný model rodiny během socialismu docházelo k poklesu bezdětnosti žen, která dosáhla velmi nízké úrovně, neboť pouze 5–7 % žen narozených v 1930–1963 zůstalo trvale bezdětných.¹¹⁾ Dominance dvoudětného modelu je patrná

8) GAČR „Reprodukční chování mužů“ GAP404/11/0329, hlavní řešitel Prof. PhDr. Ladislav Rabušic, CSc., FSS Masarykova Universita.

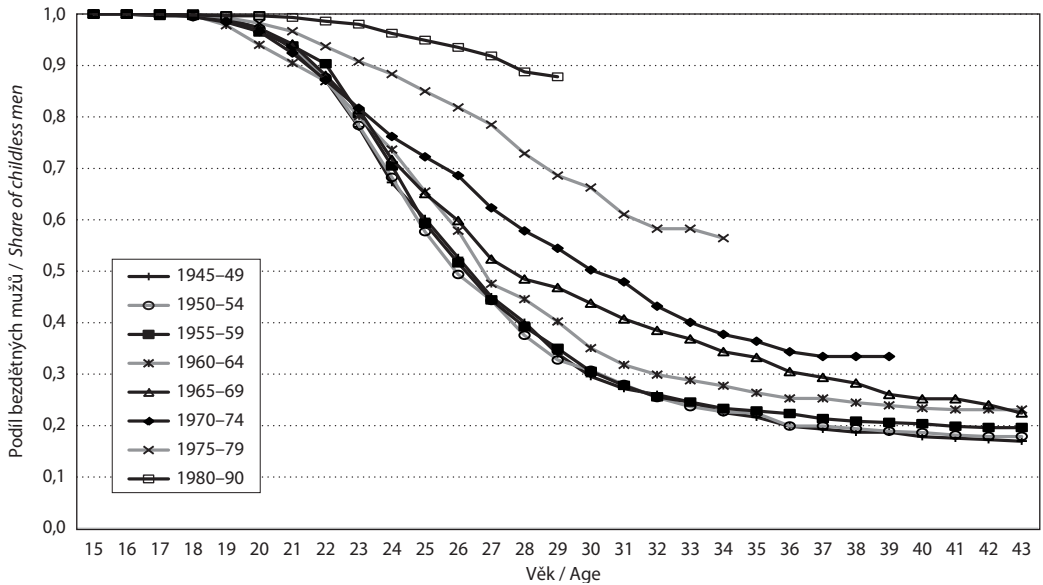
9) Pro tyto účely využíváme data 2. vlny reprezentativního výzkumu Generations and Gender Survey (GGS) realizovaného v roce 2008 na vzorku 10 071 respondentů ve věku 18–79 let.

10) Dle výpočtu ukazatele věkově specifické podmíněné pravděpodobnosti narození prvního dítěte (conditional age-specific probabilities of having first birth), jak uvádí *Sobotka et al.* (2008).

11) Tato úroveň jen mírně přesahuje hodnoty biologické neplodnosti a bylo jí částečně dosaženo díky modelu časného zakládání rodiny (*Sobotka et al.*, 2008).

Graf 1: Narození 1. dítěte mužům ve vybraných generacích, analýza přežití, stav k roku 2008

Transition to the birth of the first child, men, birth cohorts 1945–1990 (survival curve), situation in 2008

Pozn.: Metoda Kaplan-Meier, Log Rank test rozdílnosti křivek signifikantní při $p < 0,001$.

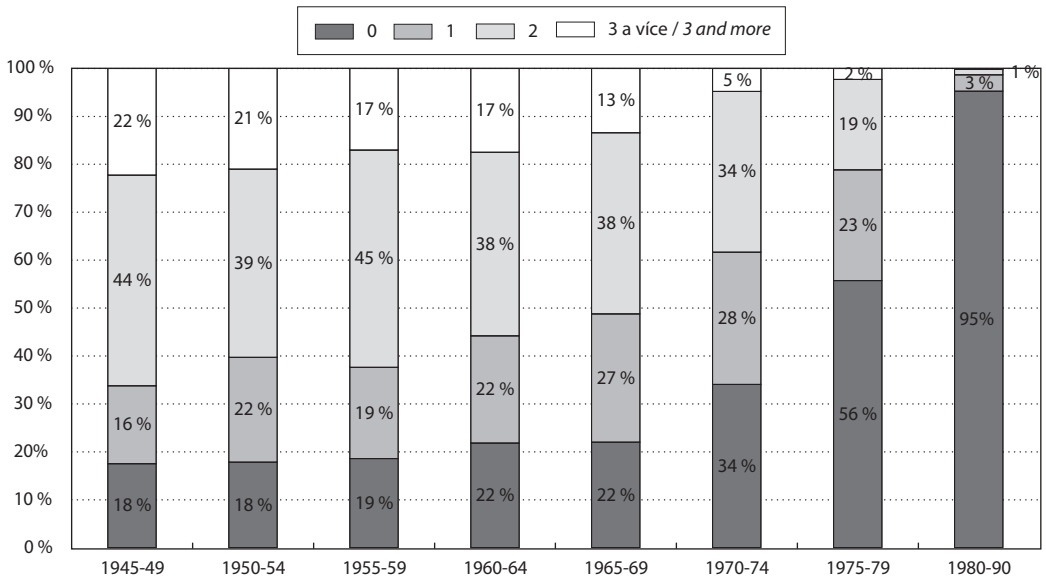
Note: Kaplan-Meier survival plot, Log Rank test < 0.001 .

Zdroj: GGS 2008.

Source: GGS 2008.

Graf 2: Podíly mužů podle počtu dětí, generace 1945–1990, stav k roku 2008

Percentages of men with the given number of children, birth cohorts 1945–1990, situation in 2008

Zdroj: GGS 2008; vážený soubor.

Source: GGS 2008; weighted sample.

také v generacích mužů, nicméně odhadovaná úroveň bezdětnosti dosahuje v generacích 1945–1964 v porovnání se ženami výrazně vyšších, zhruba trojnásobných hodnot. Odhad bezdětnosti mužů založený na datech GGS je také mírně vyšší než odhad konečné bezdětnosti *Chromkové Maney a Rabušice* (2013), který činí 16,3 % pro generace 1956–71.

Muži narození v osmdesátých letech jsou v šetření zachyceni téměř výhradně jako doposud bezdětní. Právě u nich dochází k největšímu odkladu rodičovství a právě na ně a jejich reprodukční plány se bude zaměřovat tento příspěvek. Cílem je analyzovat a popsat rozdíly mezi muži, kteří se chtějí v budoucnu stát otcem, a mezi muži, kteří rodičovství neplánují. Zaměřujeme se přitom na determinanty převážně strukturálního a situačního charakteru vycházející ze socio-demografických charakteristik cílové populace a její situace pokud jde o partnerské vztahy a rodinné vazby. Termín „plánování rodičovství“ uvažujeme v tomto příspěvku spíše jako životní strategii než konkrétní cílenou aktivitu vedoucí k otěhotnění partnerky, respektive k zabránění nežádoucího těhotenství partnerky.

1. REPRODUKČNÍ PLÁNY JAKO ZÁKLAD ROZHODOVACÍHO PROCESU VEDOUcíHO K RODIČOVSTVÍ

Rozhodnutí stát se poprvé otcem, pokud k tomuto rozhodnutí vůbec dojde, je velmi komplexní proces. Zatímco proces rozhodování, zda se stát matkou ovlivňují nejen normy a obecně zastávané hodnoty dané společností, ale i individuální hodnoty a subjektivní preference, u mužů je situace o to komplikovanější, že do rozhodování intenzivněji vstupuje interpersonální vztah v rámci partnerské diády. Rodičovství muže je tak závislé na kvalitě partnerského vztahu, vzájemné důvěře partnerů, vymezení partnerské dominance/submisivity apod. Tyto faktory samozřejmě ovlivňují i rozhodování o zahájení reprodukce žen, nicméně biologické rozdíly pohlaví jasně determinují muže k tomu, že rozhodnutí stát se otcem nemůže

ležet jen na nich samotných. Ze současných výzkumů reprodukčních preferencí vyplývá, že muži dají na názor své partnerky, pokud jde o počet dětí nebo časování rodičovství, více než ženy na názor svého partnera (*Dudová – Vohlídalová*, 2007). Muži musí samozřejmě nést i to riziko, že do rozhodnutí o své reprodukci nemusí kromě poskytnutí biologického materiálu zasáhnout žádným volným jednáním (*Lewis*, 1986). Výzkumy mapující rozhodovací proces mužů jsou většinou řešeny na základě kvalitativních metod. V českých podmínkách bylo plánování rodičovství ať už jako součást životního názoru případně jako životní etapa, ke které jedinec během své životní cesty dospěje, studováno velmi okrajově (*Kubičková*, 2008; *Čápková*, 2014; *Hašková*, 2009; *Hašková*, 2006) a v případě *Haškové* (2009) jako vysvětlující fenomén zvyšujících se podílů bezdětných osob ve společnosti.

Ideálně by měl být přechod k rodičovství uváženým a plánovaným krokem, který je mezi partnery diskutován a kde došlo v diskusi ke vzájemné shodě. Je zřejmé, že reálné chování je od ideálu často vzdáleno a pozice mužů v případě vlastní reprodukce znamená řadu alternativních procesů. Partnerské vyjednávání ohledně rodičovství však přesahuje zaměření této studie.

Text se bude zabývat velmi ranou fází celého procesu rozhodování, zda se stát otcem, či nikoliv. Jinak řečeno, příspěvek bude pojednávat o ochotě mužů založit v budoucnu rodinu. Domníváme se, že důležitou složkou této ochoty je zejména hodnotová orientace spolu s normativními do určité míry i stereotypními představami o rodičovství jako takovém (srovnej např. *Billari – Philipov – Testa*, 2009; *Rostgaard – Moberg*, 2015). Lze také předpokládat, že pokud jde o plánování reprodukce, budou u bezdětných osob převažovat hodnotové a ideové vlivy nad vlivy strukturální povahy jako je např. bytová a ekonomická situace. *Hašková* (2006) k tomuto problému uvádí, že strukturální vlivy získávají na intenzitě až při plánování dětí vyššího pořadí. Nicméně jsme přesvědčeny, že vnímání pozitiv a negativ rodičovství je zásadní determinantou pro rozhodnutí, zda jedinec ve svém životě nakonec k reprodukci přistoupí či ne.¹²⁾

12) Tématem souladu očekávaného a reálného počtu dětí se zabývala řada domácích i zahraničních studií (např. *Rabušic – Chromková Manea*, 2007; *Hora*, 2008; *Chesnais*, 2000; *Bongaarts*, 2001; *Hakim*, 2003; *Goldstein – Lutz – Testa*, 2003; *Billari – Phillipov – Testa*, 2009).

Právě ideové a hodnotové zakotvení jedince podstatně ovlivní, zda jedinec bude k realizaci reprodukce v životě, kde je celá řada konkurenčních „životních cest“, směřovat. V souladu s teorií druhého demografického přechodu (*van de Kaa*, 1987) je důležité si uvědomit, že moderní, tržně ekonomická společnost umožňuje mužům a ženám volit si a takřka sestavovat si své životy podle svých přání. Mladí lidé mají tu možnost vybrat si mezi tím, zda chtějí studovat, cestovat, věnovat se kariéře či svým zálibám, nebo mít dítě (*Lechnerová*, 2011). Přesto, jak ukazují některé domácí sociologické studie, právě rodina a děti hrají v hodnotovém žebříčku lidí zcela zásadní roli a obojí se řadí na jeho nejvyšší příčky (*Kučera*, 2000; *Kuchařová*, 2003; *Šamanová*, 2006; *Štátná*, 2007; *Lechnerová*, 2011). Ačkoliv mít děti patří mezi životní priority jak u mužů, tak u žen, muži řadí důležitost rodičovské role až za roli partnerskou a za prioritu dobrého zaměstnání (*Šamanová*, 2006). Tomu pak odpovídá i reálné reprodukční chování s vyšším podílem bezdětných mezi muži a vyšším průměrným věkem muže při narození dítěte.

2. DATA

Ke studiu reprodukčních plánů mužů jsme zvolily sekundární analýzu datového souboru Životní a pracovní dráhy 2010.¹³⁾ Sběr dat byl uskutečněn kvótním výběrem prostřednictvím face to face rozhovorů. Reprezentativní vzorek čítal 4 010 respondentů ve věku 25–60 let. Reprezentativita vzorku byla stanovena podle pohlaví, věku, vzdělání, velikosti místa bydliště a regionu.

Pro potřeby našeho výzkumu jsme se soustředili pouze na muže ve věku 25–29 let. Početně čítal redukovaný vzorek 366 mužů. Ve věku 25–29 let byli téměř všichni (94 %) respondenti bezdětní. Vzhledem k tomu, že průměrný věk otců při narození dítěte

(modelovaný výpočet odhadovaných chybějících údajů o otci dítěte)¹⁴⁾ se v současnosti pohybuje okolo 33,2 roku (u žen 29,9 let) a těžiště plodnosti je u mužů jednoznačně ve věkové kategorii 30–34 let, pak lze předpokládat, že naše cílová věková skupina má realizaci reprodukčních plánů ještě před sebou. Zároveň se jedná o životní etapu, kdy jedinec o rodičovství začíná alespoň uvažovat, případně plánovat možnost přijetí rodičovské role do budoucna. Plánování rodičovství v tomto věku tedy vypovídá o ochotě mladé mužské populace změnit v budoucnu svůj životní styl.

3. OCHOTA STÁT SE OTCEM – ODSTUP OD RODIČOVSTVÍ SE NAPŘÍČ VĚKEM NEPROMĚŇUJE

Reprodukční plány se významně liší podle pohlaví. Děti ve svém životě neplánuje statisticky významně více mužů než žen.¹⁵⁾ Pouze 57 % mladých bezdětných mužů ve věku 25–29 let deklarovalo, že plánuje ve svém životě děti. Stejný postoj zaujaly více než tři čtvrtiny stejně starých bezdětných žen. Z grafu 3 je zřejmé, že se podíl bezdětných mužů, kteří rodičovství do budoucna neplánují, napříč věkovými kategoriemi příliš neliší. Dle předpokladu tento podíl roste s věkem respondenta, ale nikterak významně, pokud předpokládáme, že ve vyšším věku již respondenti znají např. svá zdravotní omezení a dokáží odhadnout své fyzické síly na tak náročný úkol, jakým rodičovství bezesporu je.

4. ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY OSOB S POZITIVNÍMI REPRODUKČNÍMI PLÁNY

4.1 Strukturální vlivy

Reprodukční plány bezdětných mladých mužů jsou významně závislé na dosaženém vzdělání. Tato závislost

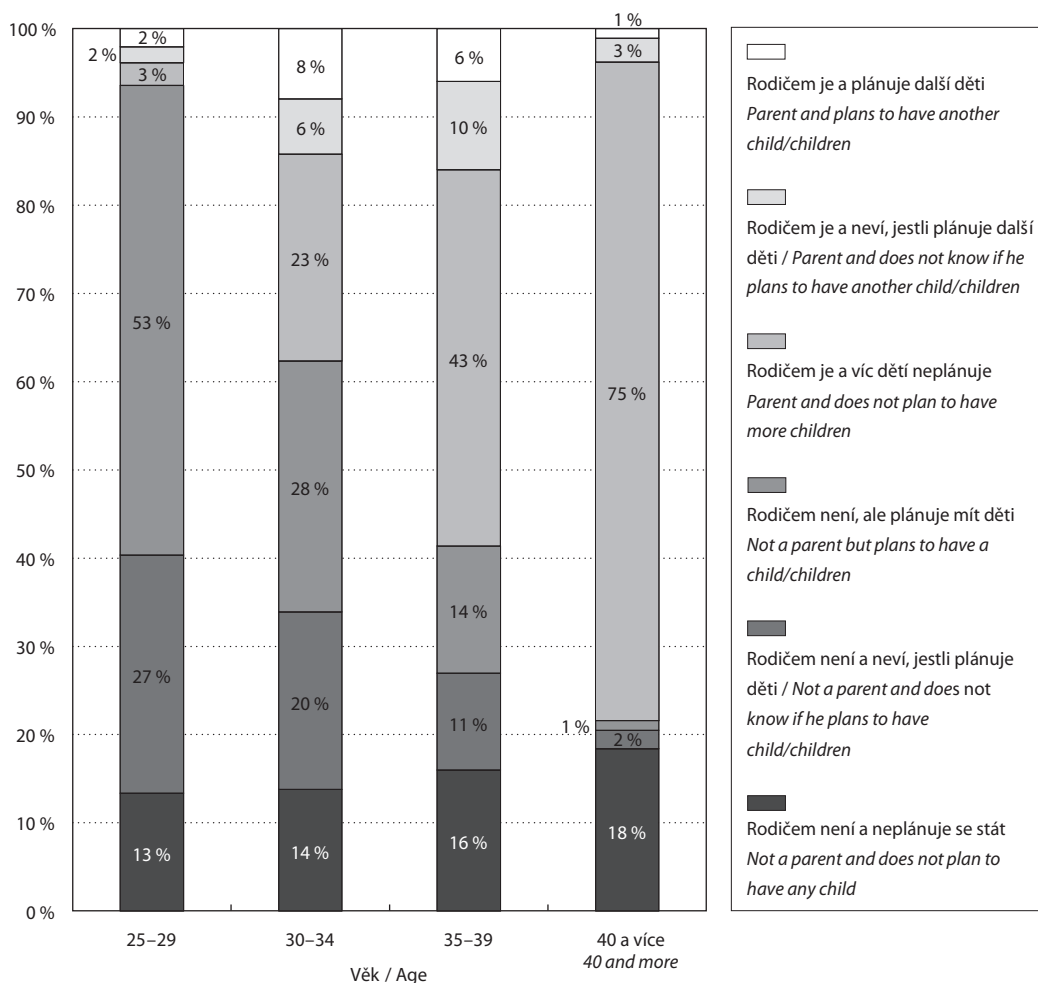
13) Data byla sbírána v rámci projektu SoÚ AV ČR „Proměny forem uspořádání partnerského a rodinného života z hlediska konceptu životních drah“ (GAČR reg. č. P404/10/0021).

14) Průměrný věk otce při narození prvního dítěte nelze z oficiální statistiky vypočítat, jelikož pořadí dítěte je vztaženo vždy pouze k matce.

15) U bezdětných mužů ve věku 25–29 let to bylo 14,2 % a u žen 6,5 %. Zároveň nebylo rozhodnuto 29,1 % mužů a 18,1 % žen této věkové kategorie.

Graf 3: Reprodukční plány mužů podle věku

Fertility plans of men by age

Zdroj: Životní a pracovní dráhy (ŽPD) 2010.

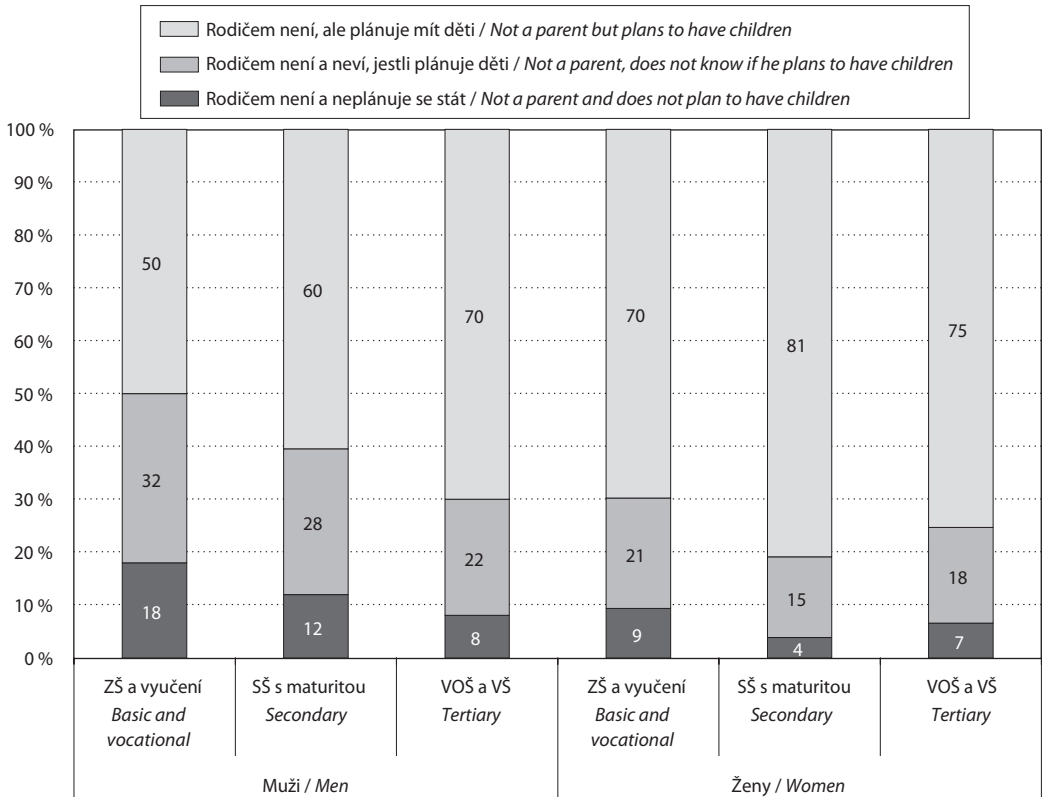
Source: ŽPD 2010.

se jeví jako silnější právě u mužů než u žen. Mezi bezdětnými respondenty ve věku 25–29 let bylo přesvědčeno o tom, že chce mít dítě 70 % vysokoškoláků, 60 % středoškoláků, ale již jen polovina mužů se základním vzděláním nebo výučním listem. Zajímavé je, že ač souvislost plánování reprodukce a vzdělání byla prokázána, podobný vztah mezi ochotou mít dítě a socioekonomickým statusem, stejně jako povahou pracovní činnosti (manuální/nemanuální typ činnosti) nebyl prokázán. Ani zkušenost s nezaměstnaností neměla na skutečnost, zda muž plánuje děti či ne, statisticky významný vliv.

Mezi tzv. strukturální vlivy ve vztahu k ochotě mít v budoucnu děti lze řadit i charakter původní rodiny a podmínky, ve kterých jedinec vyrůstal. Data však ukazují, že mezi „dosud“ bezdětnými respondenty ve věku 25–29 let nebyly zjištěny žádné statisticky významné rozdíly v rodičovských plánech podle vybraných charakteristik původního rodinného zázemí, jakými jsou např. typ rodiny (úplná/rekonstruovaná/1 rodič), počet sourozenců, zkušenost s rozvodem rodičů, velikost obce, kde respondent vyrůstal apod.

Graf 4: Reprodukční plány bezdětných mužů a žen ve věku 25–29 let podle vzdělání

Fertility plans of childless men and women aged 25–29 by highest completed level of education

Zdroj: ŽPD 2010.
Source: ŽPD 2010.

4.2 Hodnotové a ideové vlivy

Výzkumný nástroj nám nabízí baterie proměnných, ze kterých si můžeme utvořit představu, jak o postojích respondenta k genderovým stereotypům týkajícím se mužské a ženské dělby rolí, tak představu o hodnotě dítěte v životě člověka. V této souvislosti jsme formulovaly dva předpoklady.

1. Muži, kteří zastávají spíše tradiční postoj k genderovému rozdělení rolí, budou relativně častěji ve svém životě plánovat děti než muži, kteří se kloní

spíše k genderové rovnosti, a to jak ve sféře placené práce, tak i v rodinném životě.

2. Muži, pro které dítě nepředstavuje výlučný smysl života, budou častěji uvádět, že děti ve svém životě neplánují.

Za použití faktorové analýzy¹⁶⁾ jsme extrahovaly dva faktory, které vystihují respondentův tradiční/egalitářský postoj k rozdělení genderových kompetencí v rámci placené práce a rodiny (*Genderové stereotypy – F1*) a respondentovo vnímání hodnoty dítěte v životě člověka (*Hodnota dítěte – F2*).

16) Faktorová analýza byla provedena pouze u mužů ve věku 25–29 let. Analýza extrahovala dva faktory, kde je vlastní číslo větší než jedna (kritérium vyčerpané variance faktorem). Oba faktory vysvětlují 53,7 % variability vstupujících proměnných (po rotaci VARIMAX F1 = 28,3 % a F2 = 25,3 %). KMO míra = 0,629, hodnoty Anti-image matice na diagonále jsou >0,5; tj. soubor je pro faktorovou analýzu vyhovující.

Tab. 1: Syčení faktorů „Genderové stereotypy“ a „Hodnoty dítěte“ konkrétními položkami (rotované faktorové zátěže) | Rotated factor loadings of selected observed variables for factors 'Gender stereotypes' and 'Value of a child'

	F1	F2
	Genderové stereotypy Gender stereotypes	Hodnota dítěte Value of a child
Muži by se měli věnovat péči o děti ve stejné míře jako ženy. <i>Men should take care of the children as much as women.</i>	0,814	0,056
Rodiče by se měli na rodičovské dovolené vystřídat. <i>Both parents should be on parental leave and share it between them.</i>	0,769	0,088
Ženy by se měly věnovat placenému zaměstnání stejně jako muži. <i>Women should perform paid employment as well as men.</i>	0,607	-0,122
Muž má vydělávat peníze a žena se má starat o domácnost a o rodinu. <i>The man should earn money and the woman should take care of the household and the family.</i>	0,584	-0,235
Život člověka, který nemá děti, zůstává nenaplněný. <i>A life without children is a life unfulfilled.</i>	0,055	0,843
Rozhodnutí nemít děti není přirozené a normální. <i>The decision not to have children is not natural or normal.</i>	-0,082	0,761
Žít se svým partnerem bez dětí, věnovat se jemu nebo svému zaměstnání a koníčkům může člověku přinášet stejné uspokojení jako mít a vychovávat děti. <i>Living with a partner without children, taking care of a partner, or focusing on one's profession and hobbies can be just as satisfying as having and raising children.</i>	-0,107	0,634

Pozn.: Zvýrazněním jsou ohraničená rozhraní mezi jednotlivými faktory podle kritéria nevyšší faktorové zátěže v rámci dvou faktorů.
Note: The boundary between the two factors according to the criteria of the highest factor loading is highlighted in bold.

Posléze byla testována shoda středních hodnot (aritmetických průměrů) faktorových skóre (ANOVA) mezi muži, kteří rodinu v budoucnu plánovali, těmi, kteří ji neplánovali, a těmi, kteří ještě nebyli rozhodnutí. Z výsledků vyplývá, že skutečnost, jaký zastává muž postoj k genderovému rozdělení rolí ve společnosti, neovlivňuje významně jeho reprodukční plány. Předpoklad, že muži vyznávající tradiční rozdělení rolí mezi muži a ženami ve společnosti se budou spíše přiklánět k pozitivním reprodukčním plánům, se nepotvrdil. Dle předpokladu se naopak prokázalo, že hodnota dítěte, respektive vnímání dítěte jako indikátoru kvality života, mělo na plánování reprodukce významný vliv. Muži, kteří se domnívají, že život bez dítěte je nenaplněný a rozhodnutí nemít děti není přirozené a normální, statisticky významně častěji než ostatní uváděli, že do budoucna mít děti chtějí (srovnej graf 5).

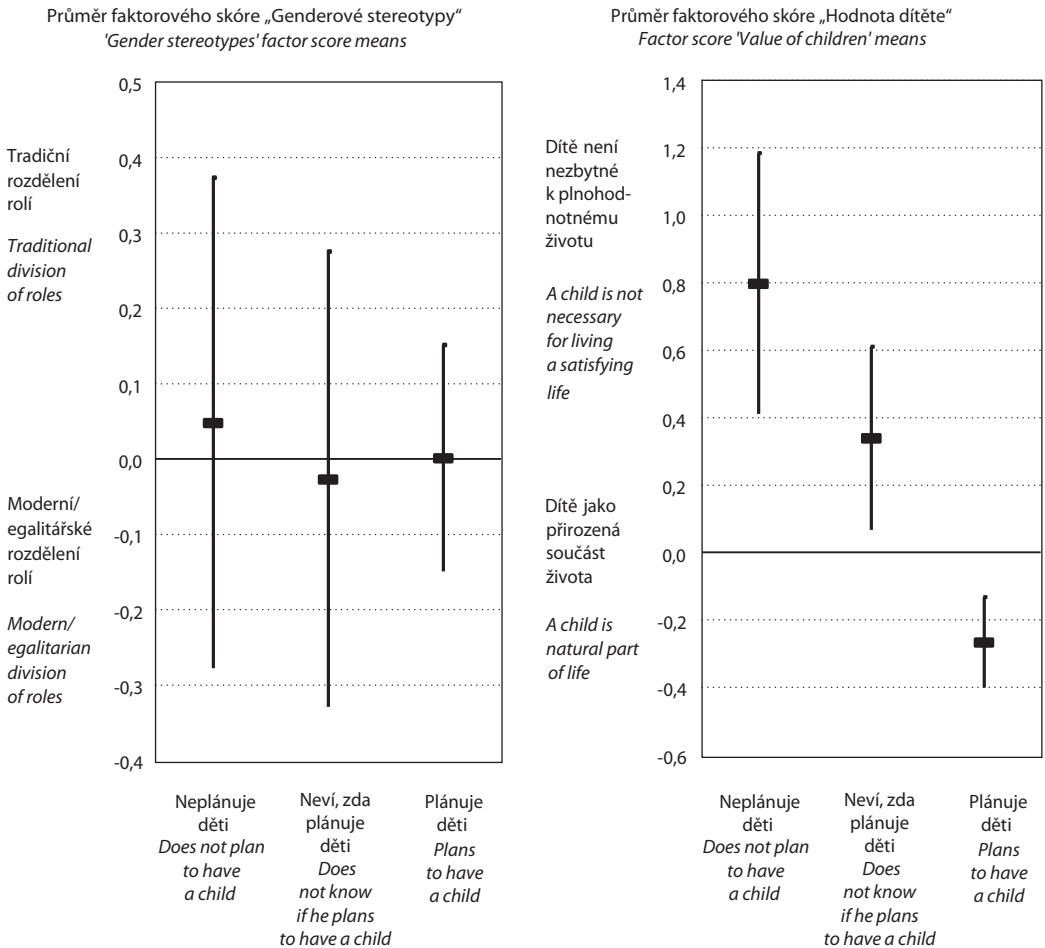
4.3 Situační vlivy – mít partnera a samostatné bydlení

Jedním z nejdůležitějších situačních vlivů při studiu reprodukčních plánů je bezesporu partnerský život. Data ukazují, že pokud měl respondent v době výzkumného šetření stálou partnerku, pak spíše plánoval ve svém životě děti než respondent, který žil sám. V našem výzkumném vzorku mělo stálou partnerku 41 % mladých mužů. Tito muži byli ze tří čtvrtin přesvědčeni, že ve svém životě chtějí děti a pouze 9 % z nich uvedlo, že dítě neplánuje. Naopak stejně pozitivní postoj k dětem ve svém životě deklarovalo pouze 44 % mužů, kteří ještě nikdy stálý partnerský vztah neměli.

Kromě partnerského života se ve vztahu k reprodukčním plánům jeví jako velice důležitá i bytová situace respondenta. Ve věku 25–29 let totiž celých 40 % bezdětných mužů bydlí ještě se svými rodiči

Graf 5: Průměrná faktorová skóre faktoru „Genderové stereotypy“ a „Hodnota dítěte“ podle plánů mladých bezdětných mužů ohledně založení rodiny | Average factor scores for the 'Gender stereotypes' factor and the 'Value of children' factor by the fertility plans of young childless men

Pozn.: Svislé čáry v grafu označují hranice 95 % interval spolehlivosti. Značky vodorovnou čárkou pak průměr dané kategorie.

Note: The vertical lines in the graph indicate the 95% confidence interval. The horizontal comma indicates the mean in that category.

Zdroj: ŽPD 2010.

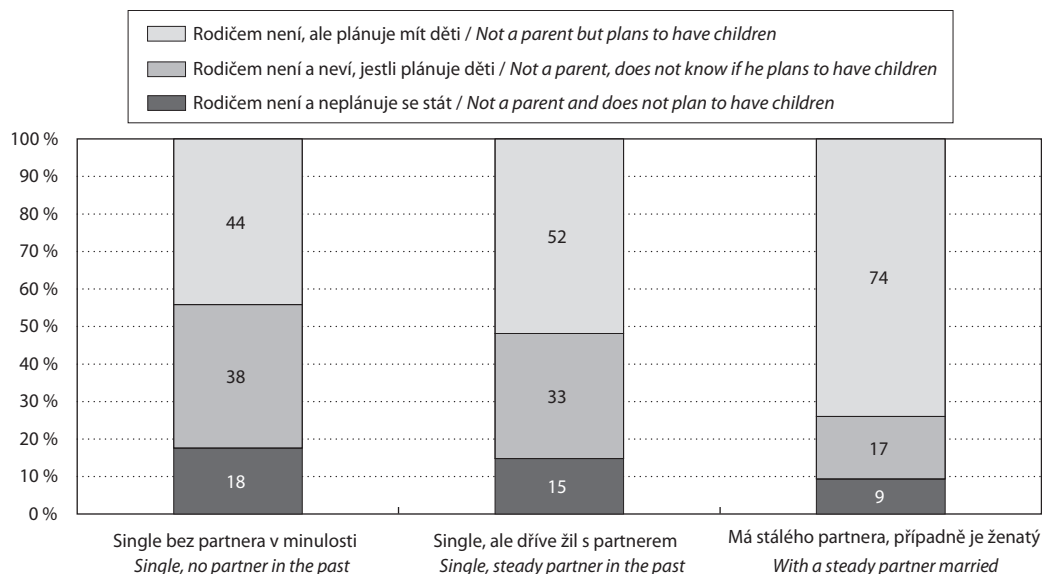
Source: ŽPD 2010.

či u svých příbuzných, pouze zhruba čtvrtina bezdětných mužů bydlí s partnerkou, 13 % mužů bydlí samostatně a asi 20 % sdílí domácnost s někým jiným. Dá se tedy předvídat, že děti plánují nejčastěji muži, kteří již s partnerkou sdílejí domácnost, a to v celých třech čtvrtinách případů (viz graf 6). Další skupinou mužů, kteří relativně častěji než ostatní uváděli, že chtějí mít děti, byli muži bydlící samostatně. Zde hlubší analýza ukazuje, že muži, kteří

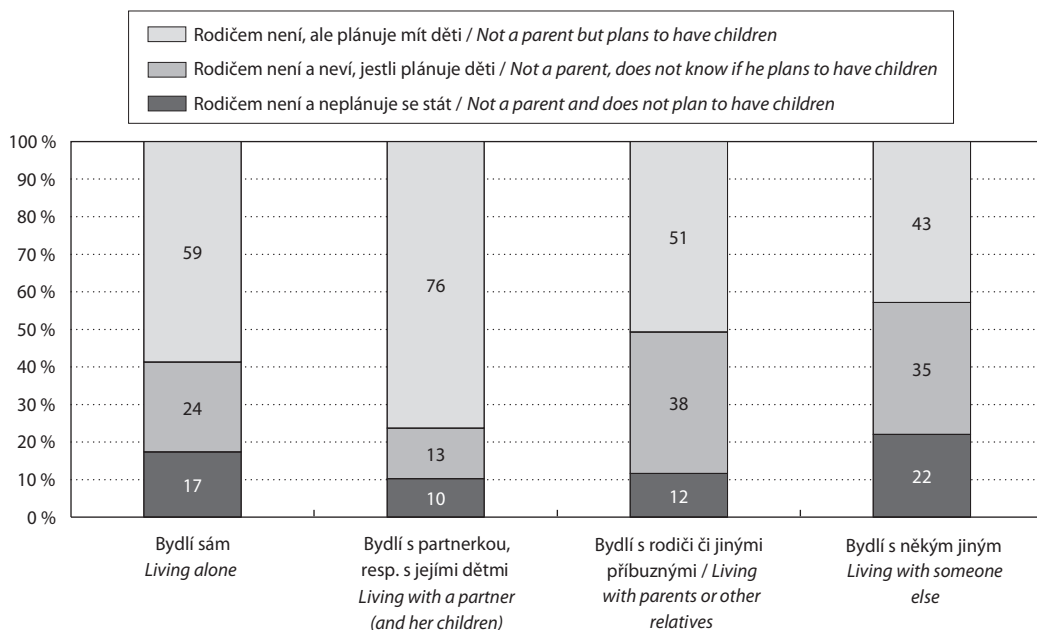
bydleli samostatně, měli již v minulosti častěji stálého partnera na rozdíl od mužů, kteří bydleli s rodiči nebo s někým jiným. Bohužel nelze určit, jakým směrem je závislost orientována, tj. zda se ten, kdo plánuje, respektive předpokládá založení rodiny, snaží o samostatné bydlení nebo naopak ten, kdo dosáhl na samostatné bydlení, disponuje příhodnějšími podmínkami pro získání partnerky, a tedy i pro založení rodiny.

Graf 6: Reprodukční plány bezdětných mužů věku 25–29 let podle partnerského statusu

Fertility plans of childless men aged 25–29 by partnership status

Zdroj: ŽPD 2010.
Source: ŽPD 2010.**Graf 7: Reprodukční plány bezdětných mužů věku 25–29 let podle bytové situace**

Fertility plans of childless men aged 25–29 by housing situation

Zdroj: ŽPD 2010.
Source: ŽPD 2010.

5. VÍCEROZMĚRNÝ POHLED NA PROBLEMATIKU REPRODUKČNÍCH PLÁNŮ U MLADÝCH MUŽŮ – LOGISTICKÁ REGRESE

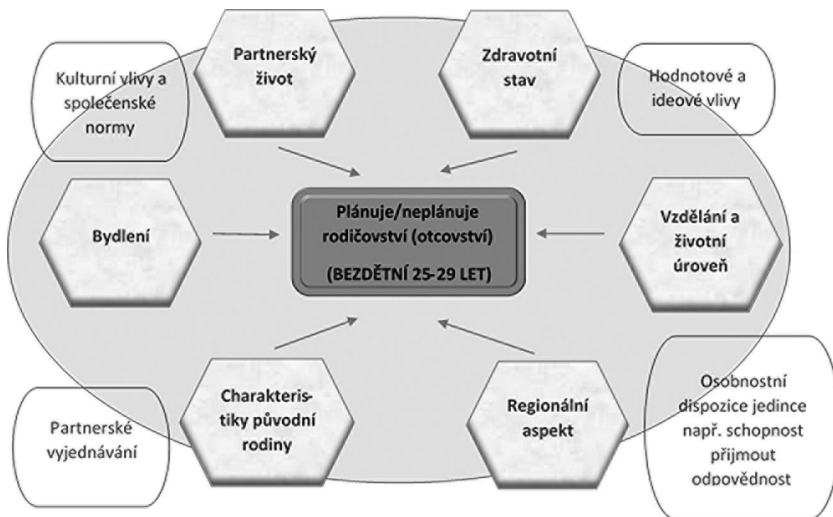
Za použití binární logistické regrese jsme se rozhodly testovat působení různých proměnných na skutečnost, zda mladí bezdětní muži plánují či neplánují ve svém budoucím životě mít dítě. Do modelu vstupovala závislá proměnná „Plán mít dítě“ – neplánuje nebo neví (0),¹⁷⁾ plánuje mít děti (1). Testováno bylo několik modelů s různými typy nezávislých proměnných (viz obr. 1).

Základním předpokladem bylo testovat vliv několika aspektů z různých životních sfér. Tyto sféry se

vzájemně prolínají, takže je nelze chápat jako oddělené entity. Nezávislé proměnné tedy měly operationalizovat situaci respondenta v oblasti partnerských vztahů, samostatného bydlení, zdravotního stavu, vzdělání, ekonomické aktivity, celkové životní úrovně domácnosti a charakteristik původní rodiny respondenta, jakými jsou velikost původní rodiny (počet sourozenců), zkušenost s rozvodem rodičů v období dětství nebo velikost místa bydliště v období dětství. Dále byl zkoumán vliv vybraných hodnotových orientací, konkrétně do jaké míry vyznává muž stereotypní genderové rozdělení rolí a také jakou připisuje dítěti hodnotu v životě člověka (viz deskriptivní analýza výše).

Obr. 1: Mnohorozměrná povaha vlivů působících na reprodukční plány

Multivariate character of the factors influencing reproductive plans

Pozn.: Model se snaží zachytit komplexní povahu determinant ovlivňujících reprodukční plánování. Plně útvary představují strukturální a situační charakteristiky respondenta, které jsou snáze operationalizovatelné, a tedy i snáze empiricky měřitelné. Průhledné útvary pak zachycují normativní, hodnotové a osobnostní determinanty, které jsou jednak zastřešující vůči uvedeným strukturální a situačním vlivům, a zároveň je obtížnější tyto determinanty empiricky měřit.

Note: The model attempts to capture the complex nature of the determinants of fertility planning. The full boxes indicate the structural and situational characteristics of the respondent, which are more easily operationalised and therefore easier to empirically measure. The transparent boxes indicate normative, value and personality determinants, which are both overarching against those structural and contextual influences, and it is difficult to empirically measure these determinants.

Zdroj: Vlastní nákres.

Source: Authors.

17) Vzhledem k tomu, že se zajímáme zejména o definici mužů, kteří mají vyhraněné pozitivní reprodukční plány, a také pro větší přehlednost, byla z původní proměnné o třech kategoriích (1 – neplánuje děti, 2 – neví, zda plánuje děti, 3 – plánuje děti) vytvořena binární proměnná (0 – neplánuje děti nebo neví, 1 – plánuje děti). Předchozí analýza potvrdila, že pokud jde o studované deskriptivní charakteristiky, pak si byli respondenti, co neví, zda plánují děti blíže s respondenty, kteří je neplánují.

Prověřením několika regresních modelů, kde byly diskutovány relevantní statistické veličiny (regresní koeficienty Beta, -2Log likelihood (věrohodnosti), Nagelkerkeho koeficient, parametry ROC křivek, Hosmer-Lemeshow test atd.), jsme se snažily nalézt nejlépe predikující model s optimálním počtem vysvětlujících proměnných. Ačkoliv již dříve provedená deskriptivní analýza na základě kontingenčních tabulek naznačila,

kteřé proměnné budou více ve hře, testován byl model (obr. 1) jako celek, a to postupným přidáváním jednotlivých proměnných do modelu a sledováním zejména vývoje hodnoty statistické chyby modelu (-2Log likelihood¹⁸⁾) po přidání vybraných proměnných. Jako první do modelu vstoupily samozřejmě proměnné, u kterých byla předpokládána závislost z provedených kontingenčních tabulek.

Tab. 2: Poměry šancí Exp(B), že muž bude ve svém životě plánovat děti (exponované hodnoty regresních koeficientů) | Odds ratios of binary logistic models analysing the chances that a man will plan to have a child in his life

	Model 1	Model 2	Model 3
Strukturální proměnné / Structural variables			
Vzdělání (VŠ+VOŠ ref.) / Education (ref. = tertiary)	*	*	*
ZŠ / basic	0,2 **	0,2 **	0,1 **
SŠ bez maturity, vyučení / vocational	0,6	0,5	0,4 *
SŠ s maturitou / secondary	0,5	0,4	0,4 *
Životní úroveň (špatná ref.) / Living standard (ref. = bad)	**	*	
dobrá / good	2,7 **	2,3 *	2,1
ani dobrá, ani špatná / neither good nor bad	1,6	1,3	1,1
Situační proměnné / Situational variables			
partnerství (single bez partnera i v minulosti ref.) / partnership (ref. = single, no partner in the past)		*	*
single, ale dříve žil s partnerem (včetně rozvedených) / single, steady partner in the past (including divorced)		1,7	1,3
stálý partnerský vztah bez ohledu na společné bydlení včetně ženatých / steady relationship regardless of living together, including married		2,4 **	2,5 **
Domácnost (bydlí sám ref.) / Household (ref. = living alone)			
bydlí s partnerkou, resp. manželkou / living with partner/wife		1,2	0,9
bydlí bez partnerky s rodiči či příbuznými / living without partner and with parents or other relatives		0,9	0,8
bydlí s někým jiným / living with someone else		0,5	0,5
Hodnotová proměnná (souhlas ref.) / Value variables (ref. = agreement)			
žít bez dětí, věnovat se partnerovi, zaměstnání, koníčkům může přinášet stejné uspokojení jako mít a vychovávat děti / living without children, being devoted to a partner or focusing on one's profession and hobbies can be just as satisfying as having and raising children			5,9 ***
N	300	300	300
Nagelkerkeho koeficient / Nagelkerke R ²	0,1	0,2	0,3
Hosmer-Lemeshow test	0,1	0,8	0,7
% úspěšně zařazených případů / % of successfully classified cases	64,0	68,0	72,7

Pozn.: *p<0,05; ** p<0,01; *** p<0,001;

Závislá proměnná „Plán mít dítě“ – neplánuje nebo neví (0), plánuje mít děti (1).

Note: *p<0.05; ** p<0.01; *** p<0.001;

The dependent variable 'Plan to have a child' - does not plan or does not know if he plans to have children (0), plans to have children,(1).

Zdroj: ŽPD 2010.

Source: ŽPD 2010..

18) Pokud je hodnota změny ukazatele -2Log likelihood (věrohodnosti) statisticky významná, znamená to, že se s každým krokem a přidáním proměnných naměřená chyba modelu statisticky významně snižuje.

Výše uvedeným postupem jsme došli ke zjištění, že postoj k rodičovství, respektive plány na vlastní reprodukci u mladých bezdětných mužů nejsou zásadně ovlivněny tím, v jaké rodině respondent v dětství vyrůstal. Stejně jako rodinné poměry v dětství (zkušenost s rozvedenými rodiči) či socio-geografické zázemí (velikostní kategorie obce bydliště respondenta v dětství) se v modelu neukázaly jako významné pro predikci studovaného jevu. Statisticky významný vliv nebyl zjištěn ani při kontrole proměnných navázaných na situaci muže na trhu práce, jakými jsou socio-ekonomický status (student, nezaměstnaný, pracující). Stejně tak parametr zdravotního stavu nebyl statisticky významně asociován s reprodukčním plánováním. Pokud jde o hodnotovou orientaci, výsledné modely nezahrnují vliv postojů k genderovému rozdělení rolí, jelikož ty se ukázaly, na rozdíl od předpokladu, jako statisticky nevýznamné.

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem byly nakonec zkonstruovány tři modely, které ilustrují vliv strukturálních proměnných, situačních proměnných a obecně zastávané hodnoty dítěte v životě.

Tabulka 2 představuje regresní modely, ve kterých jsou zahrnuty proměnné, které mají statisticky významný vliv na skutečnost, zda muž plánuje ve svém životě dítě. V modelech byla ponechána i proměnná „Domácnost“, respektive s kým respondent bydlí, která se ukázala jako statisticky významná ovšem na vyšší, hraniční, hladině významnosti $p < 0,1$.

Výsledky ukazují, že šance, že muž plánuje ve svém životě dítě, je významně ovlivněna zejména jeho vzděláním, partnerskou historií a vnímáním hodnoty dítěte v životě člověka. Pokud je muž vysokoškolák, má partnerku a domnívá se, že život bez dětí nemůže být stejně naplněný jako život s dětmi, pak jsou šance, že sám chce mít dítě, nejvyšší. Podíváme-li se konkrétně na faktor vzdělání, pak platí, že muž se základním vzděláním má oproti vysokoškolákoví o 86 % nižší šanci, že bude plánovat do budoucna dítě, šance středoškoláka s maturitou je v porovnání s vysokoškolákem nižší o 64 %.

Podíváme-li se na vliv partnerství na ochotu mužů mít děti, pak tuto ochotu výrazně zvyšuje zejména

aktuální partnerský vztah. Rozdíl je poměrně značný, jelikož šance mladého muže, který měl v době výzkumu stálý partnerský vztah, že vyjádří pozitivní reprodukční plány, je o 140 % vyšší než šance muže, který nikdy stálý partnerský vztah neměl.

Naopak mezi muži, kteří nikdy neměli partnerku, a těmi, kteří již v partnerském vztahu byli, ale aktuálně jsou single, nejsou z hlediska plánování dětí statisticky významné rozdíly.

Hodnota dítěte v životě člověka se jeví jako zásadní prediktor ochoty mužů do budoucna plánovat dítě. Muži, kteří považují život s partnerkou, ve kterém se věnují svým zájmům a práci, za stejně plnohodnotný jako život s dítětem, pak měli významně nižší pravděpodobnost, že jejich reprodukční plány budou pozitivní.

Důležitost subjektivně vnímané hodnoty dítěte v životě člověka a jejího vlivu na reprodukční plány lze přehledně ilustrovat prostřednictvím pravděpodobností¹⁹⁾ pro specifické skupiny mužů odhadnutých na základě regresních koeficientů. V tabulce 3 jsou uvedeny pravděpodobnosti plánovat dítě pro různé skupiny mužů, které jsou primárně definovány odlišnou úrovní vzdělání a dále pak dalšími charakteristikami v oblasti partnerství, bydlení, životní úrovně i v hodnotové rovině související s dětmi.

Jak vidíme z tabulky 3, pozitivní reprodukční plány lze předpokládat s nejvyšší pravděpodobností u mladých mužů, kteří mají vysokoškolské vzdělání, našli si partnerku, se kterou bydlí a považují dítě za těžko nahraditelnou součást kvalitního života. Pravděpodobnost, že tato skupina mužů bude plánovat dítě, dosahuje 95 %. Ač by se mohlo zdát, že vnímání nezaštipitelné hodnoty dítěte v životě jedince automaticky určuje i to, zda respondent plánuje ve svém životě dítě, není tomu tak a z odhadu pravděpodobností lze sledovat, že podstatné jsou i vnější strukturální a situační vlivy. Pokud totiž má muž pouze základní vzdělání, svou životní úroveň označuje jako špatnou, žije s rodiči a nikdy neměl stálý partnerský vztah, pak je jeho pravděpodobnost, že ve svém životě počítá s dětmi, oproti ostatním skupinám relativně nízká (44 %), a to i v případě, že hodnota života s dítětem je pro něj

19) $P(\text{Plánuje}) = \frac{\exp(\beta_0 + \sum \beta_i \cdot X_i)}{1 + \exp(\beta_0 + \sum \beta_i \cdot X_i)}$

Tab. 3: Pravděpodobnosti odhadnuté na základě regresních koeficientů, že skupina mužů definovaná primárně vyšší svého vzdělání a dalšími charakteristikami bude ve svém životě plánovat děti | Probabilities estimated on the basis of regression coefficients that a group of men defined primarily by their education level and other characteristics will plan to have a child in their life

	Partner		Bydlí / Living		Životní úroveň / Living standard		Hodnota dítěte / Value of a child		P (Plánuje) / Probability of planning
	Ano / Yes	Nikdy neměl / Never had	S partnerkou / With partner	S rodiči / With parents	Dobrá / Good	Špatná / Bad	Důležité / Important	Nedůležité / i jiná náplň života / Unimportant / other sources of a fulfilling life	
Vzdělání / Level of education	VŠ / Tertiary	X		X		X		X	0,95
	SŠ (mat) / Secondary	X		X		X		X	0,86
	VŠ / Tertiary		X		X		X	X	0,85
	ZŠ / Basic	X		X		X		X	0,83
	VŠ / Tertiary	X		X		X		X	0,75
	SŠ (mat) / Secondary		X		X		X	X	0,67
	SŠ (mat) / Secondary	X		X		X		X	0,52
	ZŠ / Basic		X		X		X	X	0,44
	ZŠ / Basic		X		X		X	X	0,12

Pozn.: Křížky v každém řádku označují charakteristiky konkrétní skupiny mužů, pro které je vypočítána pravděpodobnost plánovat dítě. Např. nejvyšší pravděpodobnost v 1. řádku mají vysokoškoláci, kteří bydlí se svojí partnerkou, svoji životní úroveň hodnotí jako dobrou a děti jsou pro ně důležitou součástí života
Note: In each row the X's indicate the characteristics of the particular group of men for whom the probability of planning to have a child is calculated. For example, in the first row it is university graduates who live with a partner, evaluate their living standards as good, and consider children to be an important part of life who have the highest probability of planning to have a child

Zdroj: ŽPD 2010.

Source: ŽPD 2010.

relativně vysoká. Na druhou stranu význam hodnoty dítěte můžeme sledovat u skupiny vysokoškoláků, kteří disponují všemi předpoklady pro plánování rodiny (mají partnerku, se kterou bydlí a dosahují dobré životní úrovně), avšak dokáží si zároveň představit, že mohou svůj život naplnit i jinými aktivitami. Tato skupina mužů má pak nižší pravděpodobnost, že bude plánovat dítě (75 %), a to dokonce i v porovnání se stejně „situovanými“ muži se základním vzděláním, kteří ovšem hodnotu dítěte vyzdvihují (83 %).

ZÁVĚR

V posledních dvaceti pěti letech dochází v České republice k výrazným změnám rodinného i partnerského chování. Je pozorován výrazný odklad rodinných

startů do vyššího věku i proměna forem rodinného života směrem k větší pluralizaci. V souvislosti s tím jsou podrobně analyzovány změny plodnosti i reprodukční plány žen a diskutován budoucí vývoj úrovně bezdětnosti. Cílem tohoto příspěvku je přinést do této debaty, založené doposud veskrze na analýzách žen, pohled ze strany mužů – potenciálních otců.

Naše analýza se soustředila na bezdětné muže ve věku 25–29 let s cílem identifikovat faktory, které přispívají k tomu, že mladí muži plánují založení rodiny, resp. identifikovat faktory zvyšující u některých skupin mužů pravděpodobnou bezdětnost. Zachyceny jsou možné strukturální vlivy (vzdělání, ekonomický status, uspořádání rodiny v dětství apod.), ideové a hodnotové vlivy i situační vlivy spočívající v aktuálním partnerském a residenčním uspořádání mužů

(partnerství a sdílení společné domácnosti). Data nám bohužel neumožnila testovat velmi podstatnou dimenzi pro reprodukční plánování, a tou je partnerské vyjednávání, dohoda partnerů a jejich společná touha po dítěti. Této problematice se věnovali např. Rabušic, Chromková Manea a Bukvaiová (2014) nebo Chromková Manea a Fučík (2007). V tomto textu jsou partnerské konstelace zachyceny pouze ve své statické podobě. Partnerská dynamika v průběhu rozhodování samozřejmě chybí.

Výsledky ukazují, že vysoký podíl mladých bezdětných mužů ve věku 25–29 let plánuje zůstat bezdětný, pouze 57 % deklarovalo, že plánuje ve svém životě děti. Nelze přitom jednoznačně říci, zda jsou to spíše strukturální, hodnotové či situační faktory, které vedou některou skupinu mladých mužů k tomu, že se ve svém životě chtějí stát rodiči a naopak jinou skupinu mužů k tomu, že se chtějí rodičovství ve svém životě zříci. Šance, že muž plánuje ve svém životě děti, je totiž významně ovlivněna zejména jeho vzděláním, partnerskou historií a vnímaním hodnoty dítěte v životě člověka. Nejvyšší šance, že bude muž chtít v budoucnu děti, vykazují muži vysokoškoláci, kteří mají partnerku a domnívají se, že život bez dětí nemůže být stejně naplněný jako život s dětmi.

Na druhé straně vzdělanostního spektra se naopak vyděluje skupina mužů s nejnižším vzděláním, ze kterých pravděpodobně významný podíl zůstane bezdětný, budou-li jejich nulové reprodukční plány

skutečně naplněny. Muž se základním vzděláním má totiž oproti vysokoškolákovi o 86 % nižší šanci, že bude plánovat do budoucna děti. Avšak i šance středoškolsky vzdělaných jsou v porovnání s vysokoškolskými výrazně nižší (o 64 %).

Ani vysoká hodnota přikládaná dítěti automaticky neznamená plánování rodičovství. Pokud má muž pouze základní vzdělání, svou životní úroveň označuje jako špatnou, žije s rodiči a nikdy neměl stálý partnerský vztah, zůstává pravděpodobnost, že ve svém životě plánuje děti, oproti ostatním skupinám relativně nízká (44 %), a to i v případě, že hodnota života s dítětem je pro něj relativně vysoká.

Zdá se tedy, že muži s nejnižším vzděláním v současné společnosti častěji zůstávají mimo důležité životní tranzice, jakými je rodičovství, ale také stabilnější partnerství či manželství. Jiné výzkumy totiž ukazují, že tito muži jsou také nejvíce znevýhodněni na sňatkovém i na partnerském trhu. Při výrazném poklesu intenzity uzavírání manželství u nich nedochází k adekvátnímu nárůstu intenzity vstupu do nesezdaného soužití (Štátná – Palonciová, 2011). Jedním z možných vysvětlení oslabení jejich pozice na partnerském trhu, ale odvozeně také v otázce rodičovství, může být to, že tito muži na jedné straně zastávají často tradiční model rozdělení genderových rolí i podoby partnerských vztahů (Štátná – Palonciová, 2011), na druhé straně, vzhledem k jejich nízkému sociálnímu statusu, je pro ně velmi obtížné tradiční model muže živitele skutečně naplňovat.

Literatura:

- Billari, F. C. – Philipov, D. – Testa, M. R. 2009. Attitudes, norms and perceived behavioural control: explaining fertility intentions in Bulgaria. *European Journal of Population*, 25, s. 439–65.
- Bongaarts, J. 2001. Fertility and Reproductive Preferences in Post-Transitional Societies. *Population and Development Review*, 27, s. 260–281.
- Čápková, A. 2015. Factors influence on the entry into fatherhood. *Journal of Nursing, Social Studies, Public Health and Rehabilitation*, 1–2, s. 32–39.
- Clarke, S. – Popay, J. 1998. I am just a bloke who's had kids: Men and Women on Parenthood. In Popay, J. – Hearn, J. – Edwards, J. (eds.) *Men, Gender Division and Welfare*. London: Routledge.
- ČSÚ 2015. *Pohyb obyvatelstva v Českých zemích 1920 až 2014, analytické údaje*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_hu>.
- Dudová, R. – Vohlídalová, M. 2007. Nové tváře rodiny a nové podmínky pracovního trhu. In Dudová, R. (ed.) *Souvislosti proměn pracovního trhu a soukromého, rodinného a partnerského života. Sociologické studie*, 7/3.

- Goldstein, J. – Lutz, W. – Testa, M. R. 2003. The emergence of sub-replacement family size ideals in Europe. *Population Research and Policy Review*, 22, s. 479–496.
- Hakim, C. 2003. A New Approach to Explaining Fertility Patterns: Preference Theory. *Population and Development Review*, 29(3), s. 349–374.
- Hamplová, D. – Rychtaříková, J. – Pikálková, S. 2004. *České ženy: vzdělání, partnerství a rodina*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Hašková, H. 2006. *Reprodukční preference a bezdětnost v české společnosti ve světle kvantitativních dat*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. Dostupné z: <<http://www.soc.cas.cz/promeny/info/cz/25017/Kvantitativni-vyzkum.html>>.
- Hašková, H. 2009. *Fenomén bezdětnosti*. Praha: SLON.
- Hora, O. 2008. Potýkají se mladí lidé v české společnosti s problémem „chybějících dětí? In Sirovátka, T. – Hora, O. (eds.) *Rodina, děti a zaměstnání v České společnosti*, s. 245–287. Brno: Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně.
- Chesnais, J.-C. 2000. *Determinants of below replacement fertility*. Below replacement fertility. *Population Bulletin of the United Nations*, Special Issue 1999, 40/41, s. 126–136.
- Chromková Manea, B. E. – Fučík, P. 2007. Teorie konfliktních preferencí a plodnost v České republice. *Demografie*, 49 (4), s. 244–252.
- Chromková Manea, B. E. – Rabušic, L. 2013. Male Fertility in the Czech Republic – First Empirical Evidence. *Demografie*, 55 (4), s. 275–290.
- Kubíčková, A. 2008. *Role muže při plánování rodičovství*. Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, diplomová práce. Dostupné z: <http://theses.cz/id/f1a4pk/downloadPraceContent_adipIdno_10190>.
- Kučera, M. 2000. Představy o postavení sňatku a narození dětí v životní dráze mladých svobodných lidí. In Fialová, L. a kol. (eds.) *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*, s. 45–66. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Kuchařová, V. 2003. Některé obsahové změny postojů k manželství a rodičovství. In Mareš, P. – Potočný, T. (eds.) *Modernizace a česká Rodina*, s. 189–204. Brno: Barrister & Principal.
- Lechnerová, Z. 2011. Determinanty oddalování početí dítěte. *Sociální studia*, Katedra sociologie FSS MU, 4, s. 87–104.
- Lewis, Ch. 1986. *Becoming a Father*. Milton Keynes, Open University Press.
- Lupton, D. – Barclay, L. 1997. *Constructing Fatherhood: discourses and experiences*. London: Sage Publishers.
- Rabušic, L. – Chromková Manea, B. E. 2007. Jednodětnost v českých rodinách. Kdo jsou ti, kdo mají nebo plánují pouze jedno dítě? *Sociologický časopis*, 43(4), s. 699–719.
- Rabušic, L. – Chromková Manea, B. E. 2011. Řekni, kde ti muži jsou? O chybějících mužích ve studiích reprodukce. *Sociální studia*, Katedra sociologie FSS MU, 4, s. 47–66.
- Rabušic, L. – Chromková Manea, B. E. – Bukvaiová, J. 2014. Posedlí touhou po dítěti? In Fučík, P. – Chromková Manea, B. E. (eds.) *Rodičovské dráhy. Dvacet let vývoje české porodnosti v sociologické perspektivě*. Brno: Masarykova Univerzita.
- Radimská, R. 2002. Mateřství, otcovství a moc. *Gender, rovné příležitosti a výzkum*, 3(4), s. 1–3.
- Rostgaard, T. – Moberg, R. J. 2015. Fathering: the influence of ideational factors for male fertility behaviour. In Eydal G. B. – Rostgaard, T. (eds.) *Fatherhood in the Nordic Welfare States – Comparing care policies and practice*. Policy Press, Great Britain.
- Rychtaříková, J. 2010. Pokles porodnosti – hlavní faktor demografické změny. In Burcin, B. – Fialová, L. – Rychtaříková, J. a kol. *Demografická situace České republiky, Proměny a kontexty 1993–2008*, s. 47–63. Praha: SLON.
- Singly, F. 2000. *Le soi, le coupe et la famille*. Paris: Nathan.
- Sobotka, T. – Šťastná, A. – Zeman, K. – Hamplová, D. – Kantorová, V. 2008. Czech Republic: A rapid transformation of fertility and family behaviour after the collapse of state socialism. *Demographic Research*, (Special Collection 7: Childbearing Trends and Policies in Europe), 19(14), s. 403–454. Dostupné z: <<http://www.demographic-research.org/volumes/vol19/14/>>.
- Šamanová, G. 2006. Hodnota dítěte v individuálním životě a pro společnost. *Naše společnost*, 4(2), Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., s. 10–14. Dostupné z: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c3/a3958/f11/100061s_Hodnota%20dite%20v.pdf>.
- Šťastná, A. 2007. Druhé dítě v rodině – preference a hodnotové orientace českých žen. *Sociologický časopis*, 43(4), s. 721–745.
- Šťastná, A. – Palonciová, J. 2011. První partnerská soužití českých žen a mužů a rostoucí význam kohabitací. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 12(2), s. 16–29.

- van de Kaa, D. J. 1987. Europe's second demographic transition. *Population Bulletin*, 42(1), s. 1–57.
- Zeman, K. 2006. Vývoj obyvatelstva České republiky v roce 2005. *Demografie*, 48(3), s. 153–165.

RENÁTA KYZLINKOVÁ

vystudovala sociologii na Filosofické fakultě UK a demografii na Přírodovědecké fakultě UK, kde rovněž úspěšně dokončila i doktorandské studium (2010). Od roku 2001 pracuje jako vědecký pracovník ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí, v.v.i. Svou výzkumnou činnost zaměřuje zejména na reprodukční chování adolescentů, reprodukční chování mužů nebo harmonizaci rodinného a pracovního života. Kromě demografických témat se věnuje i oblasti pracovních podmínek. Je autorkou a spoluautorkou řady odborných textů, mezi které patří: *Circumstances surrounding first sexual intercourse and birth control behaviour of pregnant women and mothers under the age of 20 (Czech Demography, 2009)*, *Czech Republic: Increased Risks alongside Involuntary Flexibility (In: Eyraud, F., Vaughan-Whitehead, D.: Evolving World of Work in the Enlarged EU, ILO 2007)*, *Práce z domova a její zásah do rodinného života (FÓRUM sociální politiky, 2007)*, *Bariéry a předpoklady vzniku nové rodiny jako samostatné jednotky u -náctiletých matek (Demografie, 2005)*.

ANNA ŠŤASTNÁ

vystudovala sociologii na Filozofické fakultě UK (2006) a demografii na Přírodovědecké fakultě UK, kde v roce 2011 ukončila doktorské studium. Od roku 2004 pracuje ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí, v.v.i. v pracovní skupině rodinné politiky. Od roku 2015 na Katedře demografie a geodemografie PřF UK jako vědecká pracovníce. Výzkumnou činnost zaměřuje na reprodukční chování, formování a rozpad partnerských vztahů, studium životní dráhy a metody event-history analýzy, sociologii rodiny a rodinnou politiku. Je autorkou a spoluautorkou řady odborných textů, mezi které patří: *Druhé dítě v rodině – preference a hodnotové orientace českých žen (Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 2007)*, *Czech Republic: A rapid transformation of fertility and family behaviour after the collapse of state socialism (Demographic Research, 2008)*, *První partnerská soužití českých žen a mužů a rostoucí význam kohabitací (Gender, rovné příležitosti, výzkum, 2011)*, *Analýza historie událostí (event history analýza) – možnosti a základní principy při studiu životních drah (Data a výzkum – SDA Info, 2011)*, *Sňatek a rozchod jako dva možné způsoby ukončení nesezdaného soužití (Demografie, 2012)*.

SUMMARY

The article presents an analytical study of childless men aged 25–29 and aims to identify the factors that are supportive of young men's plans to start a family and the factors that are increasingly influencing some groups of men to remain childless. The chances that a man will plan to have children in his life are significantly influenced particularly by his level of education, his partner history and his views on the value of having children in life. Men with a university education who have a partner and believe

that a life without children cannot be as fulfilling as a life with children were shown to have the highest chances of having children in the future.

In contrast, at the opposite end of the educational spectrum are men with the lowest educational levels, a significant proportion of whom are likely to remain childless, and who are most likely to see their plans not to have children fulfilled. A man with only a basic level of education has an 86% lower chance than a university graduate of planning to have children

in the future. Moreover, the chances of those with secondary education in this respect are also significantly lower (64%) than those with university degrees. Placing a high general value on children does not automatically mean the realisation of parenthood plans. Among men who have just a basic level of education and a relatively low standard of living, who live with their parents and have never had a stable relationship,

the likelihood of planning to have children is relatively low (44%) compared to other groups, even if for these men the value of having children is quite high.

Therefore, it would appear that men with the lowest education levels in contemporary society most often miss out on important life transitions, such as having a family and, indeed, even being in a stable partnership or marriage.

NOVOU LAUREÁTKOU CENY PŘEDSEDKYNĚ ČSÚ SE STALA JIŘINA RŮŽKOVÁ

Již čtvrtým rokem byla udělena Cena předsedkyně ČSÚ. Letos ji získala dlouholetá ředitelka odboru statistiky obyvatelstva na ČSÚ Jiřina Růžková. Stala se tak po vysokoškolských pedagogích Lubomírovi Cyhelskému a Janu Segerovi a bývalém předsedovi ČSÚ Edvardovi Outratovi její další nositelkou.

Jiřina Růžková věnovala statistice celý svůj profesní život, především pak oblasti sčítání a demografie. Odbor statistiky obyvatelstva ČSÚ vedla v letech 1988–2005 a řídila sčítání lidu, domů a bytů v letech 1991 a 2001 a mj. se zasloužila o opětovné vydávání Demografických příruček či Historického lexikonu obcí.

K ocenění Jiřině Růžkové gratulujeme a věříme, že její dlouholeté zkušenosti nejen s demografickou statistikou budou i nadále přispívat ke kvalitě časopisu Demografie, v jehož redakční radě působí více jako tři desetiletí, z toho v letech 1985–2011 byla její předsedkyní.

Rozhovor s Jiřinou Růžkovou naleznete v časopise Statistika&My (05/2016) nebo na <http://www.statistikaamy.cz/2016/05/scitani-lidu-je-neobycejny-dokument-doby/>.

Redakční rada